

**Освітня регіональна програма організації та проведення підвищення кваліфікації фахівців
з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів)**

Розробник: Чорноморський науково-методичний ресурсний центр

ГО «Чорноморське гайдамацьке з'єднання»

(упорядник програми Дмитрук З.А.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Загальні положення

Освітня регіональна програма для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) розроблена на основі сучасної державної освітньої політики у сфері національно-патріотичного виховання, зокрема, на основі Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» (зі змінами), Постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання».

Актуальність полягає в необхідності підготовки фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) до реалізації освітньої політики держави шляхом опанування новітніми знаннями, практиками, технологіями, методиками, формами, методами професійної діяльності на засадах інноваційних освітніх підходів з урахуванням потреб педагогів, держави та громадянського суспільства. В освітній політиці держави визначено один з напрямів соціального замовлення, а саме, орієнтація на результат у формі розвинутих ключових компетентностей учнів, структури їхніх знань, поглядів, ціннісних орієнтирів, успішної самореалізації в житті, формування

особистості, патріота, інноватора, здатного конкурувати та розвивати свою країну. Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання.

У компонентній формулі сучасної української школи провідне місце відводиться фахівцям нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, успішних, умотивованих, компетентних, які є агентами сучасних змін та власним прикладом свого життя та діяльності доводять ідеї патріотизму та відданості своїй країні. Такі фахівці виконують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, виховника, володіють навичками випереджувального проєктного менеджменту (планування й організації навчання та виховання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.), самостійно й творчо здобувають інформацію, організують виховний процес. Отже, закладають надійне підґрунтя у формуванні громадянина-патріота України. Зазначена місія педагога розглядається в контексті збереження кращих ментальних українських характеристик та набуття європейського виміру педагогічних якостей.

Переосмислення соціальної місії вчителя-фахівця з національно-патріотичного виховання (представників громадськості, волонтерів) актуалізує **необхідність підготовки фахівців**, обізнаних щодо історичних подій героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, з чіткими ціннісними орієнтирами і громадянською самосвідомістю; здатних творчо працювати, приймаючи нестандартні рішення в ситуаціях ринкової конкуренції, уникаючи стереотипізації і шаблонів, реалізовувати освітні проєкти тощо.

1.2. Цільова аудиторія

Педагогічні працівники закладів освіти різних типів і форм власності, представники громадськості, волонтери.

1.3. Мета програми

Метою освітньої регіональної програми для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) є підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності фахівців щодо реалізації завдань Стратегії національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641 «Про

затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» (зі змінами), Постанови Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання» та відповідно до основних напрямів державної політики у галузі освіти, запитів громадянського суспільства, установ і закладів освіти, освітніх потреб споживачів освітніх послуг.

1.4. Профілі базових компетентностей фахівця з національно-патріотичного виховання

Головна ідея підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічні працівники, представники громадськості, волонтери) полягає в забезпеченні індивідуально-особистісного та професійно-діяльнісного самовдосконалення слухачів на основі активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду відповідно до індивідуально-особистих інтересів, соціального запиту держави щодо ефективного виконання функціональних обов'язків у сфері національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Важливе місце у підвищенні кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічні працівники, представники громадськості, волонтери) належить не тільки процесу оволодіння глибокими спеціальними знаннями, а й високими громадянськими, патріотичними якостями.

Профілі базових компетентностей фахівців з національно-патріотичного виховання містять основні індивідуально-особистісні та професійно-діяльнісні якості, необхідні для успішного виконання стратегічної мети та завдань у сфері національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді:

- **професійно-педагогічна компетентність** - обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, зокрема у сфері виховання, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей та учнівської молоді, громадянської (національної) ідентичності та зміцнення їх національної свідомості; здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів сучасної української школи;
- **соціально-громадянська компетентність** - розуміння сутності громадянського суспільства, громадянської (національної) ідентичності та національної свідомості, володіння знаннями про права і свободи людини, усвідомлення громадянського

обов'язку та почуття власної гідності, вміння визначати проблемні питання у соціокультурній, професійній сферах життєдіяльності людини та віднаходити шляхи їх розв'язання, навички ефективної та конструктивної участі в цивілізаційному суспільному розвитку, із збереженням та розвитком ментальних українських характеристик і традицій, здатність до ефективної командної роботи, вміння попереджувати та розв'язувати конфлікти;

- **загальнокультурна компетентність** - здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва, усвідомлення власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших;

- **мовно-комунікативна компетентність** - володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності, вміння вислуховувати, відстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розміркувань та аргументації, розвиненість культури професійного спілкування, здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій);

- **психологічно-фасилітативна компетентність** - усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини, здатність сприяти творчому розвитку та становленню учнівської молоді як юних патріотів України;

- **підприємницька компетентність** - вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави;

- **інформаційно-цифрова компетентність** - здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Вибіркові модулі пропонуються слухачам на вибір за очною, дистанційною і змішаною формами навчання в рамках основних модулів і тем обов'язкової складової освітньої програми.

Очікувані результати навчання охоплюють:

Знання і розуміння	<ul style="list-style-type: none"> - сучасних тенденцій розвитку освіти та соціально-правових основ, законодавчих актів у сфері освіти, зокрема національно-патріотичного виховання; - щодо аналізу та узагальнення певної інформації з історії України, оцінювання найважливіших подій та явищ української історії та культури в контексті світової історії; - щодо порівняння історичних подій, орієнтування в науковій періодизації історії;
---------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> - застосовувати набуті знання для прогнозування суспільних процесів; формування і розвиток гуманістичного світогляду, поваги до людини, виховання національної самосвідомості та гідності, патріотизму; - щодо критичного аналізу інформації з минулої та сучасної історії та культури України; - способів реалізації інтеграційного підходу в навчанні школярів; - концепції інклюзивної освіти.
Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - організовувати педагогічну діяльність на компетентнісних засадах (прогнозування, проєктування, оцінювання тощо); - конструювати та реалізувати сучасні програми навчання та виховання дітей та учнівської молоді з використанням різноманітних методів, форм і технологій; - діагностувати освітній процес і складати індивідуальні освітні маршрути для становлення учня як особистості, громадянина-патріота, інноватора; - керувати проєктною діяльністю школярів; - організовувати культуромовне освітньо-розвивальне середовище, яке сприятиме цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей та учнівської молоді, громадянської (національної) ідентичності та зміцнення їх національної свідомості; - проєктувати власну програму професійно-особистісного зростання.
Диспозиції (цінності, ставлення)	<ul style="list-style-type: none"> - дитиноцентризм, цінність особистості; - готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток; - відданість ідеї щодо значущої участі в освітньому процесі усіх учнів; - просування демократичних цінностей (патріотизм, громадянська (національна) ідентичність, національна свідомість, відданість Україні, повага до багатоманітності, право вибору, формування спільноти); - рефлексія власної професійної практики.

2. Загальна характеристика освітньої програми

2.1. Зміст типової освітньої програми

Зміст регіональної освітньої програми для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів), зокрема цілісний і системний добір модулів і тем, урахує особливості професійної діяльності педагогічного працівника, фахівця з національно-патріотичного виховання (в тому числі представників громадськості, волонтерів з питань роботи з дітьми та молоддю) і визначається: вимогами суспільства знань щодо забезпечення закладів освіти висококваліфікованими фахівцями; основними напрямками державної політики у галузі освіти та сфері виховання; запитами замовників освітніх послуг.

Зміст програми має практичну спрямованість, містить обов'язкову і вибіркочу складові та охоплює: змістовну, практичну (практико зорієнтовану) і ресурсну (методичну) складові підвищення кваліфікації вчителів.

2.2. Форми реалізації типової освітньої програми

Освітня регіональна програма для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) передбачає очну та дистанційну форми навчання.

Очна (дистанційна за необхідністю) форма навчання організовується Чорноморським науково-методичним ресурсним центром ГО «Чорноморське гайдамацьке з'єднання», Координаційною радою з питань національно-патріотичного виховання при Одеській обласній державній адміністрації, робочою групою з організації та проведення Одеської обласної школи виховників джур (на базі Одеського гуманітарного центру позашкільної освіти та виховання або в інших місцях проведення):

- тренінгових занять
- інтерактивних лекцій
- практичних занять (майстер-класів)
- дискусій (тематичних, подіумних)
- конференцій (з обміну досвідом, підсумкових, наукових, інтернет-конференцій тощо)
- самостійної роботи у вигляді моніторингу та оцінки результатів пропонуваніх освітніх змін.

2.3. Терміни навчання

Освітня регіональна програма для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) програма передбачає обов'язкову і вибіркочу частини.

Обов'язкова частина складається з очних сесій (32 год.) і охоплює фахові навчальні модулі.

Вибіркова частина передбачає вільний вибір модулів в очному, очно-дистанційному або дистанційному форматах з урахуванням індивідуальних потреб педагогів загальною кількістю годин - 8 академічних годин.

Тобто, навчальний план регіональної освітньої програми для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання передбачає 40 академічних годин, з яких 32 академічних години - обов'язкова складова, і 8 академічних годин - вибіркоча складова.

Нижче представлено розподіл днів/годин відповідно до обов'язкової і вибіркової складових навчальної програми (табл. 1).

Під час третьої сесії відбувається **презентація авторського творчого продукту** (проектів, технологічних портфоліо, навчально-методичних розробок, модельних програм та ін.). За успішного виконання програми учаснику видається відповідний документ.

Освітня регіональна програма для підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів)

Період навчання	Зміст. Основні теми.	К-сть год.	Форма навчання	Очікувані результати
<i>Сесія I</i>	Відкриття першої (очної) сесії. Привітання учасників. Огляд освітньої програми. Представлення команди тренерів. Знайомство учасників. Вироблення правил. Очікування учасників. Вхідне оцінювання.	2 год.	Очна	Розуміння слухачами особливостей їх участі в освітній програмі, цілей і завдань освітньої програми, власних очікувань.
	Модуль 1. Фахівець з національно-патріотичного виховання як виховник патріотів України та провідник змін у системі освіти. 1.1 Нормативно-правова база з питань	2 год.	Очна	Усвідомлення викликів, що стоять перед фахівцем з національно-патріотичного виховання. Огляд аспектів та компонентів осучасненої нормативно правової бази з питань національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

	<p>національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Загальний огляд.</p>			<p>Стратегія національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019; Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 845 «Деякі питання дитячо-юнацького військово-патріотичного виховання»; наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» (зі змінами), наказ Міністерства освіти і науки України від 24.10.2019 № 1342 «Про проведення у 2019/2020 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»); лист Міністерства освіти і науки України від 16.08.2019 1/9-523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році». Лист Міністерства освіти і науки України від 13.01.2020 №1\9-12 «Щодо посилення роботи з патріотичного виховання учнів та студентів закладів освіти» тощо.</p>
<p><i>Ідеали козацтва не мають строку давності, бо це ідеали порядності, відданості та патріотизму</i></p>				
<p><i>Сесія II</i></p>	<p>Модуль 2. Історико - краєзнавчий 2.1. Про військово-історичні події та видатних військово-історичних діячів Південної України. 2.2. Використання інформаційних матеріалів Українського інституту національної пам'яті як ресурс у роботі фахівця з національно-патріотичного виховання. Використання онлайн-ресурсів – вимога сучасності.</p>	<p>4 год.</p>	<p>Очна</p>	<p>Поглиблення знань з історії України, зокрема Одещини, із становлення державності. Поглиблення знань у сфері культурного, духовного надбання українського народу. Розуміння щодо використання онлайн-ресурсів, зокрема, ресурсів Українського інституту національної пам'яті. Пам'ять Онлайн: цікаво, доступно, достовірно. Каталог проектів Українського інституту національної пам'яті для вільного використання / Н.Позняк-Хоменко, О.Полтавець, вступ.В.Вятровича. Київ, 2019. Отримання та розуміння краєзнавчих та туристичних</p>

	<p>2.3. Про національно-патріотичну туристичну діяльність. Презентація методичного посібника з питань впровадження програми патріотичного виховання для закладів освіти та громадських об'єднань, передбачених в обласній цільовій комплексній програмі національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженої 17.06.2016р № 219-VII (зі змінами)</p> <p>«Одещина: 12 пішохідних мандрівок»</p> <p>2.4. Книжкова серія «Відкрий для себе Україну» - невідомі сторінки буття українського народу. Визначні постаті українців (зокрема одеситів), що закладали підвалини державності, внесли вагомий вклад в розвиток культури й духовності народу.</p>			<p>матеріалів, алгоритмів створення маршрутів. Знайомство з переліком та описом пішохідних маршрутів Одещиною - практичного ресурсу в роботі фахівця з національно-патріотичного виховання в Одеській області.</p>
	<p>Модуль 3. Деякі моделі козацької педагогіки та Пласту (скаутингу) в контексті сучасної освіти.</p> <p>3.1 Виховний потенціал Кодексу буття Українського козацтва;</p> <p>3.2 Форми, методи, прийоми системи козацько-лицарського виховання.</p> <p>3.3 Структура козацької шкільної організації. Шкільний курінь.</p> <p>3.4. Юнацький курінь за методикою класичної скаутської моделі.</p>	<p>4 год.</p>	<p>Очна</p>	<p>Поглиблення розуміння виховного потенціалу козацької педагогіки.</p> <p>Отримання знань та навиків щодо створення та налагодження роботи дитячих та юнацьких козацьких осередків у закладах освіти.</p> <p>Отримання знань та навиків щодо створення та налагодження роботи юнацького куреня за методикою класичної скаутської моделі.</p>
	<p>Модуль 4. Організація та проведення Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Нормативно-правова база - загальний огляд. Методичні</p>	<p>4 год.</p>	<p>Очна</p>	<p>Поглиблення розуміння щодо підходів, форм та методів організації та проведення Гри.</p>

	рекомендації. 4.1. Погляд в майбутнє крізь призму Гри.			Дискусія. Удосконалення навичок щодо висловлювання своїх думок, аргументації тощо.
Сесія III	Модуль 5. Основи домедичної допомоги.Тренінгова робота.	6 год.	Очна	Поглиблення знань та отримання навичок щодо основ надання домедичної допомоги. Розвиток навичок використання активних методів навчання.
	Модуль 6. Педагогіка партнерства: сутність, основні принципи. 6.1. Основні шляхи співпраці з батьками. Форми спілкування: формальне й неформальне спілкування, батьківські збори, індивідуальні зустрічі з батьками, батьківська кімната. 6.2. Залучення батьків до освітнього процесу: батьки як помічники вчителя. 6.3 Критичне мислення і вирішення проблем. Стратегії розвитку критичного мислення.	2 год.	Очна	Поглиблення розуміння ролі батьків в освітньому процесі, знання різних форм співпраці з родинами.
	Модуль 7. Деякі аспекти роботи фахівця з національно-патріотичного виховання з дітьми з особливими освітніми потребами. 7.1. Основні поняття: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами. 7.2. Особливості роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку в умовах закладу освіти.	2 год.	Очна	Розуміння концепції інклюзивної освіти як забезпечення права кожної дитини на якісну освіту та особливостей її реалізації в освітньому процесі.
	Модуль 8. Використання проєктної технології у діяльності фахівців з національно-патріотичного виховання. 8.1 Створення проєктів.	3 год.	Очна	Отримання та поглиблення знань і навичок щодо використання форм і методів роботи в проєктній технології.

	Модуль 9. Медіаграмотність як необхідна складова професійної компетентності фахівця з національно-патріотичного виховання	1 год.	Очна	Розуміння компонентів медіаграмотності.
	Модуль 10. Управління процесом позиціонування закладу загальної середньої освіти на регіональному ринку освітніх послуг. 9.1 Процес позиціонування школи, як відкритої соціально-педагогічної системи, шляхом створення проєктів національно-патріотичного спрямування.	2 год.	Очна	Розуміння сутності процесу позиціонування закладу освіти. Отримання знань та навичок створення моделі процесу позиціонування закладу освіти на регіональному ринку освітніх послуг.
	Дистанційна форма Фахівці працюють в дистанційному режимі, виконуючи ті чи інші навчальні завдання модулів.			Аналіз учасниками власних компетентностей, необхідних для успішного впровадження основних нормативно-правових актів у сфері національно-патріотичного виховання; вміння розробляти власну професійну траєкторію розвитку. Розвиток навичок організації ефективного освітнього середовища, що сприятиме формуванню особистості учня – патріота України. Розуміння концепції інклюзивної освіти для організації виховного процесу, гурткової роботи, що враховує індивідуальні особливості кожної дитини.
	Захист авторських розробок (проєктів, навчально-методичних розробок та ін.). Видача відповідних документів			
	Варіативна складова. Зміст формується на основі потреб фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, представників громадськості, волонтерів).	8 год.	Очно-заочна	

Освітню регіональну програму підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання розроблено на основі Типової освітньої програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 №36.

Додаткова інформація.

У процесі реалізації Освітньої регіональної програми підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) планується використовувати наукові напрацювання та методичну літературу наступних авторів:

1. Бакка Т., О Бурім та ін.. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства. Посібник для вчителя.-К: ЦВП АУП,2016-243с.
2. Дмитрук З.А. Управління процесом позиціонування закладів загальної середньої освіти на регіональному ринку освітніх послуг як проблема управлінської теорії// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2019. Вип. 65.
3. Дмитрук З.А. Проектний менеджмент як технологія управління процесом позиціонування закладу загальної середньої освіти на регіональному ринку освітніх послуг//Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, ISSN 2223-4551, Випуск №1(33)/2019 Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток сучасної природничо-математичної освіти: реалії, проблеми якості, інновації» (1–5 квітня 2019 року, м. Запоріжжя) URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip33.html
4. Кушнір В.Г., Могильницька Г.А. та ін.. Відкрий для себе Україну. Книга 1/ Київ: Видавництво «Український пріоритет, 2018.- 240 с.
5. Пастух Р. Як створити пластовий курінь – Львів: «Папуга», 2018. – 120 с.
6. Пам'ять Онлайн: цікаво, доступно, достовірно. Каталог проектів Українського інституту національної пам'яті для вільного використання / Н.Позняк-Хоменко, О.Полтавець, вступ.В.Вятровича. Київ, 2019.
7. Полторак В.М. Одещина: 12 пішохідних мандрівок. Методичний посібник з питань впровадження програми патріотичного виховання для закладів освіти та громадських об'єднань, передбачених в обласній цільовій програмі національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, затвердженої 17.06.2016 р. №219-VII (зі змінами) (для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, коледжів, ліцеїв, училищ та технікумів, студентів вищих навчальних закладів). – Одеса, 2019.-67 с.
8. Проектний менеджмент для інноваційного розвитку освітніх організацій України: навч.посіб. для підготовки магістрів за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами», підвищення кваліфікації слухачів, керівників навчальних закладів/З. В. Рябова, А. Б. Єрмоленко, Т. А. Махія та ін.; за заг. ред. академіка В. В. Олійника, маг. Ф. Фреха; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; КультурКонтакт Австрія. — К.,2016. — 118 с.
9. Тимофєєв В.Я. Виховання козака-лицаря. Третє видання – Дніпро: Середняк Т.К., 2019, - 212 с.
<https://ru.calameo.com/accounts/5446895?fbclid=IwAR3oAaxX4LPfG2ZicTQUKZFc51BY5gf5HW7dD2-1KEbaorwcv6nnddFAPq64>
https://issuu.com/ukr57724?fbclid=IwAR2hAJUFiEVslKikq1LzfmHSeiK6_VnlPnFZJ61cQ7TR3Am8lml6dykI7c
10. Як створити юнацький курінь. Основи пластової (скаутської) гурткової системи. - Збірник/під редакцією Ю.Юзичажа. – Тернопіль, 2018.- 132 с. Також, у процесі реалізації Освітньої регіональної програми підвищення кваліфікації фахівців з національно-патріотичного виховання (педагогічних працівників, громадських діячів, волонтерів) допускається використанні іншої наукової та методичної літератури.